

Vyjádření školitele k disertační práci

doktorandky oborové rady slovanských literatur na FF UK v Praze:

Linda Lenz-Hartmannová: Jak je uděláno Pozvání na popravu.

Teatrální a polemické prvky v románě Vladimira Nabobova (2013)

Doktorandka Linda Lenz-Hartmannová absolvovala stáž na Univerzitě v Konstanzi, která byla založena jako centrum tzv. recepční estetiky a do jisté míry pokračuje v intencích svých zakladatelů. Po stáži setrvala v Konstanzi a v tamním univerzitním prostředí pokračovala v koncipování disertace. Dlouhodobý pobyt na jedné z metodologicky iniciativních evropských univerzit příznivě ovlivnil profesionální úroveň její práce. Např. původní formulace tématu nebyla zcela zřetelná, doktorandka však své téma v procesu přípravy významně zpřesnila, což svědčí o jejím intenzivním vztahu ke zvolené otázce. Disertace prokazuje autorčinu spolehlivou znalost sekundární nabokovské literatury, zejména angloamerické, ruské a německé (někdy se příliš zevrubně odvolává na stati, které přílišnou pozornost nezasluhují). Přestože její pobyt v cizině neumožňoval soustavné konzultační diskuse, zaslala mi několik textů, jež zčásti uveřejnila v německých publikacích, zčásti v České republice (v časopise *Svět literatury*): školící pracoviště tak získalo základní informace o jejích odborných a publikačních aktivitách. Doktorandce nelze v tomto ohledu nic vytknout.

Domnívám se, že přínos její studie se netýká jen speciálních otázek interpretace jednoho románu Vladimira Nabobova, ale šíře – vnitřního členění moderní ruské literatury, vztahů mezi myšlenkovým světem zakladatelské generace ruské moderny (symbolistů) a pozdějších programů, zejména futurismu a avantgard. Analytické kapitoly o Nabokovově románu soustřeďuje především na rozbor motivických prvků: vychází ponejvíce z motivického systému, jež nastínil Hansen-Löve ve své monografii o ruském symbolismu, promítá tyto motivy do Nabokovova textu, ale zároveň je doplňuje vlastním pozorováním a interpretuje speciálně v kontextu Nabokovova díla. Pronikavé jsou rozборы dvojznačností, jež patří k Nabokovovým oblíbeným čtenářským pastem. Za podstatný přínos práce pokládám, že arzenál Nabokovových postupů konfrontuje s estetickými principy avantgard, zejména s postupy divadelními (klauniáda), nebo s teorií bezsýzťové prózy propagované v LEFu: Nabokov je líčí jako nástroje poskytující lživý příkrov represivním praktikám režimu. Tato autorčina myšlenka sceluje vzájemně obrazy, které by mohly být chápány pouze jako rozmanité satirické nápady. Je zároveň pravděpodobná: Nabokov měl vždy negativní vztah k sovětskému režimu, kterému se avantgardní umělci pokoušeli sloužit. Práce zároveň

přispívá k rozlišení zásadně odlišných proudů uvnitř moderního umění. Zde vidím originální jádro práce.

Musím zmínit jisté výhrady vůči dvěma pasážím disertace. Jednak vůči pojetí ruského formalismu (s. 59 an.), jednak vůči kapitole o symbolu (s. 70 an.). Pokud jde o formalismus, autorka nepřekročila dobový topos, který se omezil na zjištění, že formalismus bagatelizoval „obsahovou“ (a společenskou) stránku uměleckých výtvorů. Kdyby poněkud bedlivěji četla texty tvůrců formalistické školy, musela by zjistit, že smysl jejich zájmu o některé otázky výstavby uměleckého textu spočívá v rozestření významotvorné energie na ony složky díla, jež byly považovány za pouhý „doprovod“ autorova záměru (rytmus, sevřenost veršového řádku, kompozice vyprávění): oproti tomu zdůrazňovali dosah těchto složek pro sám smysl (tedy „obsah“) uměleckých výtvorů. Jestliže např. Viktor Šklovskij tvrdí (v knize o Tolstého *Vojně a míru*), že syžetové situace nejsou odvozeny primárně z životních příběhů té které doby, ale z principů literárního „stylu“, neznamená to, že nejsou spjaty s realitou, ale že jejich vztah k realitě je „lomený“, uskutečňuje se skrze celkovou „vizi světa“. Podobně otevírají otázky dalekosáhlých souvislostí moderní prózy Šklovského úvahy o „próze vně syžetu“, nebo Ejchenbaumovy úvahy o „skazu“ jakožto znovuoživení epické podstaty vyprávění. Nelze pominout, že tzv. formalismus odpověděl na výzvy moderního umění, které nepracuje s osvícenskými modely tvorby, a dosáhl řady inspirativních řešení. Literární věda, pro niž byla východiskem otázka „významu“ a jeho „označení“, sotva mohla pominout otázku souvislosti díla s realitou a společenskými skutečnostmi, jen je nebyla s to zpočátku explicitně rozvinout. Ostatně autorčiny poznámky o Juriji Tyňanovovi na s. 85-86 jsou v rozporu s jejími tvrzeními o formalismu vůbec. Je nutno litovat, že autorka tu ztratila kontakt s českým vědeckým prostředím: např. studie Miroslava Červenky dospěly v řešení těchto otázek mnohem dále.

Podobně je tomu s otázkou symbolu a symbolismu. Autorka se opírá především o filosoficky mlhavé stati Andreje Bělého (básníkovi je to možno prominout) a o ne zcela konzistentní studii Igora Smirnova. Symbol ztotožňuje více méně s problémem konotace: v úvahách o symbolu by však bylo třeba vzít v potaz Schellingovu *Filosofii umění*, kde je symbol chápán (narozdíl od „schematismu“ a „alegorie“) jako totožnost „absolutna“ a „reálného“, jejíž příklad nachází v řecké mytologii. Není to vzdáleno modernímu myšlení: v podstatě je toto pojetí obsaženo v pojmu „index“ u Ch. S. Peirce. Z českých myslitelů se problému symbolu věnoval v podobném duchu Zdeněk Mathauser (autorka v bibliografii uvádí pouze jeho ranou knihu o Majakovském, pozdější knihy, kroužící právě kolem filosofického pojmu symbolu, bohužel nezmiňuje). Znovu by bylo možno litovat její

odtrženosti od české vědy. (Pokud by autorka uvažovala o publikaci svého textu, bylo by třeba tyto partie přepracovat, popřípadě vypustit.)

Ne dosti důsledně promyšlená problematika symbolu se promítla i do interpretace Nabokovova *Pozvání na popravu*. Autorka v podstatě položila rovnítko mezi divadelní dekorativností oficiálního světa a mezi průzorem do „jiného světa“ („kosmu“), kterým je zasažen ústřední hrdina. Každý z těchto světů má však jiný statut existence. Průzor do „jiného světa“ je atributem typických nabokovských hrdinů, především Pnina (ve stejnojmenné novele) a Godunova-Čerdynceva (v románu *Dar*), jakož i postav v mnoha menších prózách: tyto hrdinové tvoří spojnici mezi světem každodenní zkušenosti a světem kosmického dění. Přestože autorka oprávněně tvrdí, že *Pozvání* tvoří pendant k románu *Dar*, nevyvozuje z toho náležité důsledky. Onen „průzor“ není nikde (a zejména v *Daru*) vykreslen v negativním světle, je naopak znamením vyšší vnímavosti a poeticky mnohostranného vztahu ke světu. Divadelně dekorativní podoba oficiálních institucí zneužívá povrchních náznaků „jiného světa“ (podobně jako komunistický režim nazýval třeba otroctví v gulagu „převýchovou“), čímž se hrdina nechal zpočátku zmýlit, takže mylně považoval inscenovaná oficiální gesta za znaky (indexy) „jiného světa“. Neznamená to však, že by „jiný svět“ byl diskreditován. Autorka nazývá tento vpravdě symbolický hrdinův postoj „sémantizací“ skutečných průběhů a pokládá jej za mylný: hrdina se skutečně v několika konkrétních případech mýlil (než prohlédl hru), neznamená to ale, že onen druhý svět neexistuje, stále promlouvá v poryvech větru, švezení listí (Nabokovův častý motiv), v hrdinově závěrečném „nanebevztetí“. (Budiž ještě na okraj jako nepříliš významný detail dodáno, že autorka operuje někdy s terminologií poněkud nedbale: na s. 82 hovoří o „teleologii“, spíše by byla na místě „teologie“, tamtéž zmiňuje poněkud nejasným způsobem apollinský a dionýský princip, „epifanie“ [s. 93] neznamená „prozření“ atd.).

Celkově mohu konstatovat, že autorka provedla řadu pronikavých rozborů Nabokovových stylistických postupů a prokázala podrobnou znalost nabokovské problematiky. To je cenná stránka její práce. Pokusila se sice místy zasáhnout do myslitelských oblastí, jež byly přece jen příliš složité, tudíž jim nebyla zcela práva, ale pokládám to za dílčí nedostatky. Doporučuji jednoznačně, aby komise přiznala uchazečce titul Ph.D.

Prof. PhDr. Vladimír Svatoň